

राज्यातील नागरी स्थानिक स्वराज्य
संस्थांमध्ये शहर सौंदर्यीकरण
अभियान राबविण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
नगर विकास विभाग,
शासन परिपत्रक क्र.संकिर्ण-२०२२/प्र.क्र. २२५/नवि-२०
हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा मार्ग,
४ था मजला, मुख्य इमारत,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक : २८ जुलै, २०२२

परिपत्रक

नगर विकास विभागामार्फत राज्यातील सर्व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये शहर सौंदर्यीकरण अभियान हाती घेण्यात येत असून राज्यातील सर्व स्थानिक स्वराज्य संस्थांमध्ये हे अभियान राबविण्यात येईल. या अभियानाच्या अंमलबजावणीसाठी पुढील मार्गदर्शक सूचना देण्यात येत आहेत.

१. शहर सौंदर्यीकरण अभियानाच्या अंमलबजावणीसाठी शहराच्या नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेतर्गत खालील प्रमाणे कार्यगटाची स्थापना करण्यात यावी :-
  - i. आयुक्त/ मुख्याधिकारी
  - ii. शहर अभियंता / नगर अभियंता
  - iii. नगररचनाकार
  - iv. आरोग्य विभाग /स्वच्छता विषयक अधिकारी
  - v. निमंत्रित सदस्य- अधिकृत बांधकाम विकासक संघटना प्रतिनिधी, वास्तुविशारद, नामांकित शैक्षणिक संस्था (अभियांत्रिकी महाविद्यालय / कला महाविद्यालय), औद्योगिक संस्था व कलाकार इ.
  - vi. आयुक्त / मुख्याधिकारी यांनी आवश्यकतेनुसार प्राधिकृत केलेला प्रतिनिधी
  - vii. विशेष निमंत्रित
२. सदर अभियान आपल्या शहरामध्ये प्रभावीपणे राबविण्यासाठी आपल्या क्षेत्रातील सन्माननीय लोकप्रतिनिधींचे मार्गदर्शन घ्यावे तसेच शहर सौंदर्यीकरणाच्या कामी त्यांचा सक्रिय सहभाग राहील असे पहावे.
३. शहर सौंदर्यीकरण अभियान राबविण्यासाठी अनुसरावयाची कार्यपद्धती :-
  - i. शहरातील अस्वच्छ जागांची निश्चिती करण्यात यावी. या जागांची स्वच्छता करणे व त्यांचे सौंदर्यीकरण तसेच सुशोभिकरण हाती घेणे.
  - ii. शहरातील मध्यवर्ती चौकाची स्वच्छता करणे, चौकाचे सुशोभिकरण करणे यावर जागा उपलब्धतेनुसार भिती चित्रे, कारंजे, शिल्प उभारणे व सामाजिक संदेश देणारे व जनजागृती करणारे चित्र रेखाटणे.
  - iii. शहरात सुयोग्य ठिकाणी वाहतूक बेट (ट्रॅफिक आयलंड) सुशोभिकरण व स्वच्छता करणे.

- iv. शहरातील रस्ता दुभाजकांची स्वच्छता करणे, दुभाजकांवर शोभिवंत वृक्ष व फुल झाडांची लागवड करणे तसेच दुभाजकांमध्ये शिल्प उभारणे.
- v. शहरातील प्रमुख व मध्यवर्ती भागातील रस्त्यांच्या दुतर्फा भिंतींवर विविध विषयांबद्दलच्या जनजागृती साठी चित्रे रेखाटणे.
- vi. शहरातील प्रमुख इमारती, शाळा, महाविद्यालये, हेरिटेज इमारती यांच्याबाहेर समर्पक भिंती चित्रे रेखाटणे.
- vii. शहरातील भुयारी मार्ग, फुट ओव्हर ब्रीज (पादचारी उन्नत मार्ग), उड्डाणपूल सुशोभित करणे.
- viii. तलाव, जलाशये व विहिरी सुशोभिकरण करणे (पाण्यावरील तरंगणारा कचरा / जलपर्णी काढून टाकणे), तलाव परिसराची स्वच्छता करणे, मलनिःसारण वाहिन्यांचा जलाशयामध्ये निचरा होणार नाही याची दक्षता घ्यावी. त्याचप्रमाणे जलाशयाभोवती शोभिवंत वृक्ष व फुल झाडांची लागवड करणे व समर्पक भिंती चित्रे काढणे.
- ix. शहरातील शिल्पे, कारंजे, जलाशये, भुयारीमार्ग, प्रमुख वारसा स्थळे (हेरिटेज इमारती) इत्यादी प्रमुख ठिकाणी एलईडी प्रकाश योजना व रोषणाई (Illumination) करणे.
- x. शहरातील उद्यानांची स्वच्छता करणे व तेथे लँड स्केपिंग तसेच थीम बेस्ड बगीचे / वृक्ष लागवड करणे.
- xi. शहरातील झोपडपट्टी / गावठाण परिसराची स्वच्छता करून त्यांचे सुशोभिकरण करणे.
- xii. शहरांमध्ये आकर्षक सेल्फी पॉईंटची निर्मिती करून शहराचे सुशोभिकरण करता येईल.
- xiii. दुकानांवरील नामफलक हे साधारण एकाच प्रकारातील व रंगसंगतीतील करावे जेणेकरून शहराच्या सौंदर्यीकरणात भर पडेल.
- xiv. शहरातील पदपथांवरील तसेच इतर ठिकाणांवर असलेल्या बाकांवर तसेच तत्सम फर्निचर (Street Furniture) यांचे एकसंधपणा व सौंदर्यीकरण करावे.
- xv. शहरांतील सुचना फलक, चिन्ह फलक/दिशादर्शक फलक (Signage) यांच्यात एकसुत्रीपणा (Uniformity) व रंगसंगती करावी.

४. अभियान राबविताना विचारात घ्यावयाच्या बाबी :-

- i. सदर अभियान राबविताना स्थानिक संस्कृती, शहराची परंपरा व शहराचा इतिहास जोपासता येईल.
- ii. शहराची नव्याने ओळख निर्माण करण्यासाठी शहराचे ब्रँडिंग करता येईल.
- iii. शहराच्या सुशोभिकरण व देखभालीसाठी खाजगी संस्थांची मदत घेता येईल तसेच सीएसआर निधी व लोकसहभागातून शहर सौंदर्यीकरणाची कामे करता येतील.
- iv. ज्या खाजगी संस्थांमार्फत सुशोभिकरण व देखभाल करण्यात येणार आहे त्या ठिकाणी संबंधित नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेचे व संबंधित खाजगी संस्थेचे प्रमाणबद्ध नामफलक/ब्रीदवाक्य लावता येतील तथापि, अशा संस्था जाहिरातीच्या माध्यमातून कोणतेही महसूल प्राप्त करू शकणार नाही.
- v. शहर सौंदर्यीकरण अभियानासाठी नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना स्व-निधीचा वापर करता येईल.

- vi. शहर सौंदर्यीकरणाच्या कामात प्लास्टीकचा वापर टाळावा, या कामी प्रक्रिया करुन (Recycled) पुनर्वापर केलेल्या व पर्यावरण पूरक असलेल्या बाबींचा जास्तीत जास्त वापर करावा.
- vii. सदर अभियान यशस्वीरित्या राबविण्याच्या नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थेस प्रोत्साहनपर बक्षिस योजना राबविण्यात येईल त्याबाबत शासनामार्फत स्वतंत्ररित्या सूचना निर्गमित करण्यात येतील.
- viii. शहर सौंदर्यीकरणाच्या अभियानात जास्तीत जास्त महाविद्यालयीन विद्यार्थी, युवक व महिलांचा सहभाग घेण्याच्या दृष्टीने प्रयत्न करावेत.
- ix. सदर अभियान राबवितांना स्थानिक सहकारी संस्था, सेवाभावी संस्था (NGOs), शैक्षणिक संस्था व शहरातील प्रतिष्ठीत व्यक्तींचे मार्गदर्शन घेऊन त्यांना शहर सौंदर्यीकरणाच्या अभियानात सहभागी करावे.
- x. सदर अभियानांतर्गत हाती घेतलेल्या उपक्रमाची छायाचित्रे, चलचित्रे व यशोगाथा तयार करण्यात याव्यात व त्या नगर विकास विभागामार्फत उपलब्ध करुन देण्यात येणाऱ्या पोर्टलवर सादर करण्यात याव्यात. त्यामध्ये सुशोभिकरणाचे काम हाती घेण्यापूर्वीचे व काम पूर्ण झाल्यानंतरचे छायाचित्रे व चलचित्रांचा समावेश असावा.

सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संकेतांक २०२२०७२८१२०७२६६८२५ असा आहे. हे परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(प्रियांका कुलकर्णी-छापवाले)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) मा.राज्यपाल महोदय यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
- २) मा.मुख्यमंत्री महोदयांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय मुंबई-३२
- ३) मा.उपमुख्यमंत्री महोदयांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय मुंबई-३२
- ४) अपर मुख्य सचिव (नवि-१) नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
- ५) प्रधान सचिव (नवि-२), नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
- ६) आयुक्त, सर्व महानगरपालिका
- ७) आयुक्त तथा संचालक, नगर परिषद प्रशासन संचालनालय, नवी मुंबई
- ८) सर्व जिल्हाधिकारी
- ९) मुख्याधिकारी, सर्व नगरपरिषद / नगरपंचायती
- १०) निवडनस्ती (नवि-२०)